

KLESARSKA ŠKOLA

KLESARSKA ŠKOLA PUČIŠĆA JUČER I DANAS, A SUTRA?

Jučer, danas... Iz prakse za praksu

Začeci Klesarske škole u Pučišćima sežu u daleku 1906. godinu kada se razvitkom Prve dalmatinske klesarske zadruge ukazala potreba za organiziranim školovanjem klesara. Do tada se klesarski zanat prenosio s majstora klesara na njegove učenike, kalfe, koji su, nakon stjecanja iskustva u ovom cijenjenom znanju, uzimali svoje učenike.

Takav način poučavanja nije mogao zadovoljiti potražnju koja je nastala pojavom mehanizacije. Zbog toga se te 1906. godine, u suradnji s Obrtnom školom u Splitu, u Pučišćima i Selcima organiziraju obilazni tečajevi iz klesarstva i polažu ispiti za klesare. Slični se tečajevi održavaju i u Trogiru i Korčuli. Nekoliko godina poslije, 2. siječnja 1909., otvorena je Škola usavršavanja za šegrte u Pučišćima. Nastala iz potreba tržišta i struke, već od samih početaka škola je uživala potporu, ne samo društvenu i političku nego prije svega financijsku. Slijedom toga, mijenjale su se i lokacije na kojima je škola radila.

Razvoj prostornih kapaciteta

Prvi prostori škole bili su smješteni na lokaciji u vlasništvu Prve dalmatinske klesarske zadruge, današnje Storo pilane (slika 1).

Nakon Drugog svjetskog rata, poslijeratna obnova oživjela je ponovno kamenarsku djelatnost, a time i potrebu školovanja kvalitetnih klesara. Postojeći kamenolomi i otočni pogoni za obradu kamena rađaju poduzeće „Brač”, koje poslije mijenja naziv u „Industrija jadranskoga kamena i mramora” odnosno „Jadrankamen”, ali i preporučaju klesarsku školu pod nazivom „Škola učenika u privredi”. Škola je bila organizirana kao tro-

Slika 1. Prvi prostori škole – Prva dalmatinska klesarska zadruga

Slika 2. Uoči gradnje nove škole – Radionica Klesarske škole na Granieru

godišnja večernja škola. Teoretska nastava odvijala se u prostorijama današnje osnovne škole, a radionica je bila smještena na Granieru, što je i današnji službeni naziv ulice.

Slika 3. Zgrada Klesarske škole u periodu nakon izgradnje – školske godine 1958./59.

Kamenarska tradicija Pučišća i najrazvijenija kamenarska industrija tadašnje Jugoslavije 1956. godine rezultirala je osnivanjem Industrijske kamenoklesarske škole kao centralne klesarske škole za područje cijele bivše države. Prostorne je kapacitete trebalo prilagoditi novonastalim uvjetima. Školske godine 1958./59. zgotovljena je nova zgrada škole, osposobljen je radionički prostor u prizemlju zgrade, a osnovan je i učenički dom u preuređenoj kući Kraljević uza samu školu. Dom je djelovao samostalno do 1963., a tada se ujedinio sa školom. Nakon perioda usmjerenog obrazovanja u kojem je škola egzistirala u sklopu Građevinskog školskog centra Ćiro Gamulin, škola 18. studenoga 1991. ponovno postaje samostalna školska institucija, upravo pod nazivom Klesarska škola. To su godine u kojima se stvara nova jezgra i nova paradigma razvoja i napretka škole.

Školu zajedničkim snagama grade učenici, pod vodstvom nastavnika stručne prakse. Krajem 2001. godine dovršena je nova klesarska radionica s prostorom

Slika 4. Zgrada Klesarske škole u periodu nakon 2001.

za modeliranje i dnevnim prostorom na katu za učenike škole i učeničkog doma. Prekrasan portal postao je svojevrsni zaštitni znak Klesarske škole, a svake se godine dodaje barem po jedan detalj koji oplemenjuje izgled naše škole, po principu od idejne skice do ugradnje vlastitim znanjem, umijećem i zajedničkim radom.

U školi se vodi računa i o energetske učinkovitosti te su na krovu učeničkog doma ugrađeni i solarni paneli koji ga opskrbljuju toplom vodom (slika 4).

Valja napomenuti da su tijekom postojanja klesarske škole u Pučišćima postojale u različitim periodima i druge klesarske škole, u Korčuli, Pazinu, Selcima... Međutim, niti jedna od njih nije se uspjela održati.

Škola bez granica

Gradnjom novih zidova, škola se nije zatvarala. Otvarala se za vanjski svijet i to na sve moguće načine. Navode se samo neke od crtica iz bogate aktivnosti Klesarske škole vezane za medijsku i drugu promociju te međunarodnu suradnju i projekte.

Izložbe

Od prve izložbe, upriličene u restoranu učeničkog doma škole povodom njezina otvaranja 1958. godine, organizirane su brojne zapažene izložbe učeničkih radova u Hrvatskoj i diljem Europe. Neke od najzapaženijih su izložba u Hrvatsko-me pastoralnom centru u Parizu 1995., sajam u Veroni 1998., sajam u Numbergu 1999., najveći sajam obrta u Europi „MunchenHandwerke“ 2001., sajam SASSO u Splitu 2012... I mnoge druge.

Međunarodna suradnja i međunarodna udruženja

Međunarodna suradnja Klesarske škole ima dugogodišnju tradiciju. Školu su posjećivali umjetnici i kipari još prije Domovinskog rata. Godine 1992. škola sudjeluje na međunarodnom seminaru o školovanju restauratora i konzervatora, 1995. upoznaje asocijaciju UNICEM, udrugu građevinskih tvrtki koja ima pet trenažnih centara u Francuskoj, kao i asocijaciju Les Compagnons du Devoir de stout de France, vrlo staru udrugu privatnih tvrtki koja brine o preko osamdeset strukovnih škola u Francuskoj, u preko dvadeset škola uči se i obrada kamena. Od tada i surađujemo s tom institucijom. Do sada smo posjetili njihove centre u Nimesu, Rodezu, Parizu, Troyu, Angersu i Soumonu. Suradnja, posebno s Les Compagnons du Devoir, intenzivirala se nakon aktiviranja EU-programa mobilnosti za VET škole Leonardo da Vinci, sada ERASMUS+.

Važno je istaknuti da je 2002. godine Klesarska škola bila jedina osnivačka članica udruge EACD¹ izvan Europske unije.

Organizacija simpozija kamenara

Od 1990. godine škola organizira simpozij kamenara s tematikom branja, obrade, ugradnje i restauracije kamena. Do 2005. godine simpozij se organizira svake godine, a nakon toga bijenalno, te se ove 2017. godine organizira XXII. simpozij.

Simpoziju redovito prisustvuju ugledne kamenarske tvrtke iz Hrvatske i Europe, mali obrtnici te predstavnici nadležnih ministarstava, Hrvatske gospodarske komore i Obrtničke komore.

Izdavaštvo

Paralelno s odvijanjem Simpozija, škola izdaje i časopis *Klesarstvo i graditeljstvo*. U časopisu se obrađuju aktualne i važne teme za kamenarski sektor, teme s područja graditeljstva, restauracije i konzervacije kamena i druge.

Mediji

Klesarska škola ima i jaku medijsku aktivnost. O školi, osim hrvatskih medija, izvještavaju i japanska, američka, australska te različite europske nacionalne i privatne televizijske kuće, novine i ostali mediji.

Europski projekti i učenička mobilnost

Škola je od 2010. neprekidno uključena u različite EU-projekte. Uglavnom se paralelno odvijaju 2 do 4 projekta.

---

¹ European Association of Building Crafts and Design – Udruga klesarskih škola, klesarskih obrtnika, obrtničkih komora i drugih s ciljem očuvanja starih zanata u Europi.

2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Mobilnost za VET škole, posebno s Les Compagnon du Devoir							

Slika 5. EU-projekti Klesarske škole – vremenska vrpca

Neki od realiziranih projekata su:

Projekt KAMEN/STONE – projekt prekogranične suradnje Hrvatske i BiH kojemu je opći cilj bio doprinos razvoju gospodarstva u prekograničnom području Dalmacije i Hercegovine kroz razvoj i promociju poduzetništva u sektoru eksploatacije i obrade kamena.

Projekt SAFEQU – rad u kamenolomu na siguran način. Lead-partner: Udruženje finske industrije kamena; partneri: SAIMIA sveučilište iz Finske, Friedrich WeinsbergerGerbeshule, Freiburg, Njemačka, CTM institut za mramor, Murcia, Španjolska, AtinService, Porino, Španjolska.

Projekt STONEPLACING – izrada programa za obuku montažera kamena u EU. Lead-partner: DNV – Udruženje njemačke industrije kamena, Wurtzburg, Njemačka; EUROROCK – Udruženje Europske industrije kamena, BadenBaden, Njemačka, Les Compagnons du Devoir iz Rodeza, Francuska, Udruženje švedske industrije kamena, Kristianstand, Švedska, CTM – institut za mramor, Murcia, Španjolska, AtinService, Porino, Španjolska.

Projekt Jobshadowing – Sredna Škola Technicka iz Praga, s ciljem uvođenja programa klesara uz uslugu Klesarske škole za „jobshadowing“.

Velika prednost za projekte koji uključuju učeničku mobilnost jest mogućnost ponude smještaja i prehrane u vlastitom učeničkom domu.

Škola je trenutno u projektima:

E-škola za unapređenje informatičke pismenosti i upotrebe IKT-a,
BRABOURG – suradnja hrvatskih i francuskih škola na proučavanju srednjovjekovne baštine,

EARN – suradnja sa slovenskim i talijanskim partnerima na poboljšanju praktične nastave u klesarskim školama.

Tradicija

Tradicija obrade kamena starim rimskim alatima okosnica je i temelj škole. Svaki od ovih alata ostavlja na kamenu karakterističan trag koji kamenu daje posebnu toplinu, mekoću ili čak prozračnost, ovisno o želji i umijeću majstora klesara. Škola ima i dobro dokumentiranu bazu podataka s nacrtima i tehničkim specifikacijama ovih alata.

Turistička djelatnost

Škola je svoja vrata otvorila i turistima i ekskurzijama učenika koji redovito posjećuju školsku radionicu i galeriju. Godišnje kroz školsku radionicu prođe više od 10.000 posjetitelja.

Godine 2015. škola je dobila sredstva za projekt „Klesarska škola kao cijenjena turistička destinacija pri razgledanju otoka Brača“, u sklopu kojega su učenici snimili kratki promidžbeni materijal te se grupa njih educirala za predstavljanje škole posjetiteljima na hrvatskom i engleskom jeziku.

Kurikularna osnova

Temelj svakog nastavnog procesa jest kurikulum škole. Kurikuli Klesarske škole kroz cijelo vrijeme uvijek su pratili potrebe prakse. Zastupljenost općih, strukovnih predmeta te praktične nastave garancija je dobre uklopljenosti klesara i klesarskih tehničara na tržište rada, ali i mogućnosti studiranja na različitim fakultetima.

Strukovni nastavnici Klesarske škole, s obzirom na to da je jedina takva u Hrvatskoj, u suradnji s predstavnicima poslodavaca, Agencije za strukovno obrazovanje i Građevinskog fakulteta u Zagrebu, 2011. godine izrađuju Strukovni kurikulum za stjecanje kvalifikacije klesarskog tehničara odnosno dio koji se odnosi na strukovne predmete. To je moderni kurikulum čija su okosnica ishodi učenja temeljeni na standardima zanimanja i standardima kvalifikacija tj. na stvarnim i praktičnim zahtjevima i potrebama poslodavaca i tržišta rada.

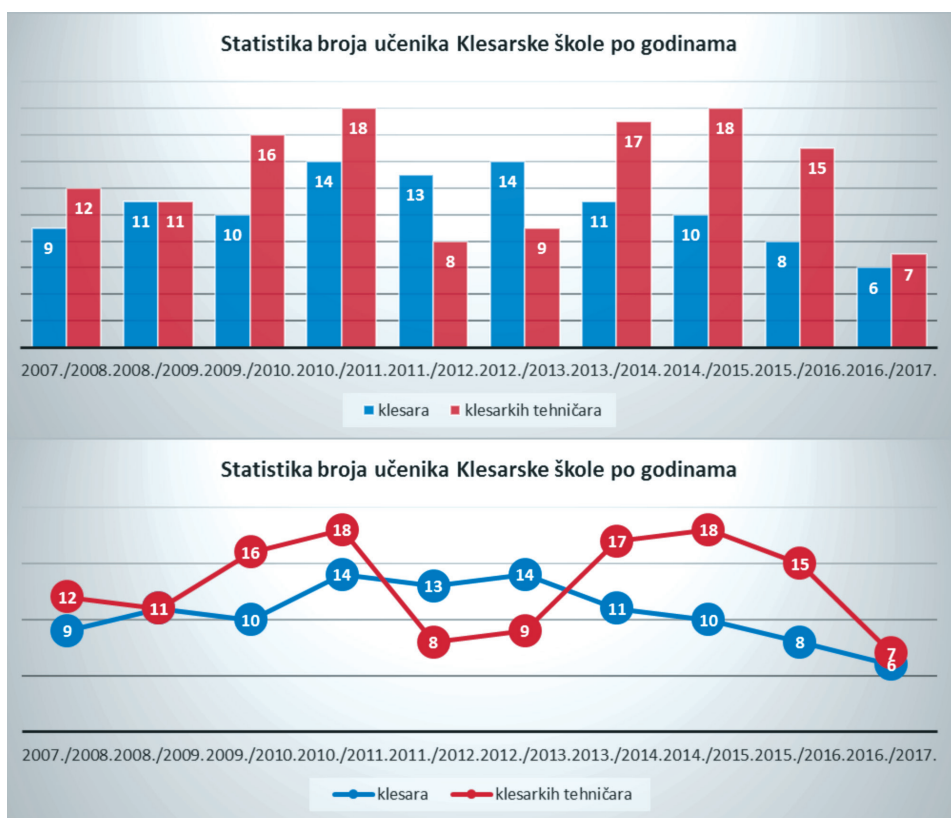
Zanimljivo je da je u okviru ovoga kurikula kao izborni predmet uveden i predmet Vođenje malog poduzeća, s ciljem poticanja poduzetničkog načina razmišljanja te stjecanja znanja i vještina za njegovu realizaciju. Ove godine nije odobren, iako je još prije Prvog svjetskog rata postojala svijest o potrebi ovog dijela odgoja i obrazovanja te je tadašnjim kurikulumom bio predviđen i provodio se predmet Poslovni jezik.

Učenici i nastavnici – najveća vrijednost škole

Najveća vrijednost škole njezini su učenici i nastavnici. Teško ih je odvojiti jer je danas dobar dio nastavničkog kadra potekao upravo iz klupa Klesarske škole. I to ne samo strukovnih, nego i nekih općih predmeta.

Može se reći da Klesarska škola brižljivo odgaja svoje učenike i svoj nastavnički kadar te se u njihovo usavršavanje ulaže i kroz različite izvannastavne aktivnosti kroz zajedničke izlete i terensku nastavu, natjecanja i smotre, učenje stranih jezika, usavršavanja u korištenju informacijskih tehnologija i slično. Škola za sada ima dva mentora savjetnika, ali i ljude koji svojim nastojanjima i radom to itekako zaslužuju biti, bez obzira na to jesu li to formalno dokumentirali.

Škola tijekom cijele godine provodi pripremne radnje i kampanje za upis novih učenika. Ulažu se golemi naponi kako bi se škola popularizirala i privukao dovoljan broj učenika u školu. Unatoč svim naporima, opći demografski i ostali trendovi odražavaju se i na broj upisanih učenika u školu (slika 6).

Slika 6. Statistika broja učenika Klesarske škole po godinama

Danas, sutra...

U Klesarskoj školi teško je odvojiti danas od sutra. Kod nas se sutra dijelom već događa upravo danas. Svi radovi, svi EU-projekti, sve mobilnosti učenika i pripreme za mobilnost učenika, opremanje škole, sve promidžbene i turističke aktivnosti i djelatnosti škole koje se provode danas, već imaju točno definirane funkcije i zadatke koje će morati ispunjavati sutra. Vjerojatno će negdje doći do

ponekih odstupanja, ali očekujemo da će njihov sinergijski učinak poništiti eventualne nedostatke.

Primjerice, tržište rada traži radnike educirane za rad na modernim strojevima i CNC-strojevima, radnike sa sposobnošću prilagodbe zahtjevima modernog tržišta rada. Unatoč tradicionalnoj obradi kamena zbog koje smo svima atraktivni, u svijetu poznati i koja uvijek mora biti temelj Klesarske škole, naše učenike ne smijemo zakinuti za suvremeni način obrade kamena. Za ovaj naizgled jednostavan zadatak treba osigurati jako kompleksne uvjete: prostorne, materijalne, kurikularne, kadrovske i druge.

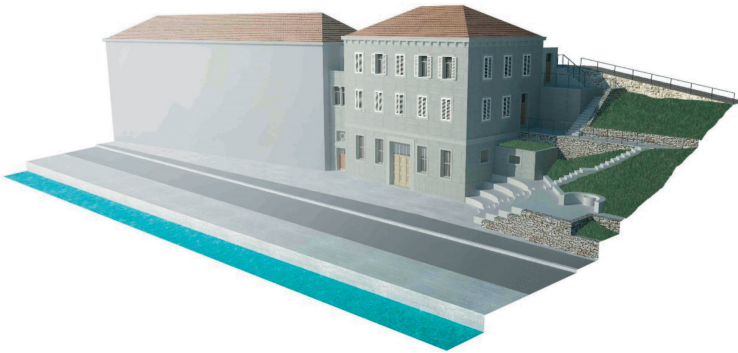
Nakon godina pripreme dokumentacije i ostalih preduvjeta, napokon je počela izgradnja aneksa škole u kojoj će biti nova radionica za strojnu obradu s pet karakterističnih strojeva: žični gater, mostna freza, zglobna polirka, robot-glodalica te pantograf. Nove učionice, kabineti, knjižnica, mali amfiteatar i ostali sadržaji za provedbu modernih kurikula bit će u funkciji ugodnog rada i druženja.

Slika 7. Aneks škole – radionica za strojnu obradu i kabineti, fotomontaža

Slika 8. Aneks škole: okolišno uređenje – 3D-vizualizacija, pogled s juga

Slika 9. Aneks škole: okolišno uređenje – 3D-vizualizacija, pogled s istoka

Uz novu modelarnicu i petrografski laboratorij, predviđen je i **poligon za montažu kamena**. Poligon je osmišljen za realizaciju svih karakterističnih ugradbenih aktivnosti: montaže ravnih i spiralnih stepenica, obloge zidova suhe i mokre, podne obloge i ostalo.

Zašto kažem da se ovdje radi danas za sutra? Praktični dio montaže kamena danas se ne radi jer ne postoje materijalni uvjeti. Dapače, ne postoji ni kurikulum koji bi regulirao taj dio nastave. Međutim, mi u Klesarskoj školi već smo izradili prijedlog cjelovitog kurikula u suradnji s partnerima na EU-projektu STONEPLACING. Dakle, pripremljen je kurikulum. Štoviše, planira se i novi projekt kojemu će za cilj biti izrada materijala zaštite na radu u radionicama za strojnu obradu kamena. To je, opet, za sutra...

Dio strojne opreme, mostna freza, zglobna polirka i pantograf, već su nabavljeni u sklopu različitih projekata i donacija. Danas. Dio se pokušava uklopiti u budžete novih projekata koji su još u fazi priprema ili pisanja. Sutra.

Dio učenika već je bio u posjetu školi Lycée Les Marcs d'Or u Dijonu, u trajanju od tjedan dana, gdje su se upoznali s radom na CNC-strojevima. Već danas naši učenici uče crtati i modelirati na računalima što će im zasigurno olakšati rad na računalom upravljanim strojevima. Sa dva sveučilišta u Americi dogovara se mobilnost učenika i studenata. Također su, u okviru EU-projekta European Apprenticeship Ambassadors, stvoreni uvjeti da klesari po završetku škole mogu odrađivati plaćenu praksu u nekoj od europskih država po izboru, odnosno da klesari iz cijele Europske unije mogu doći raditi i u Klesarskoj školi ili u nekoj od klesarskih radionica u Hrvatskoj. To je samo jedan od primjera isprepletanja sadašnjeg i sutrašnjeg, tradicionalnog i modernog u Klesarskoj školi.

Klesarska škola – uvijek

Pišući ovaj tekst, izdvajajući kratke sekvence samo iz dijela svega što je u Klesarskoj školi postignuto od njezinog osnutka do danas, nametnula mi se misao (i ne mogu je se riješiti) kako je ovu sintagmu „jučer, danas, sutra“ jednostavno i ispravno sažeti u riječ uvijek. Dakle, Klesarska škola – uvijek. S točkom, a ne s upitnikom.

Zašto je to, osim vjerojatno jezično, i na druge načine ispravno? Prvo, sve civilizacijske tekovine i graditeljska baština, svjetska i hrvatska, sačuvane su prvenstveno u kamenu. Sačuvana je, ali nije vječna i propada sve brže i brže iz različitih razloga. Zbog industrijskog napretka, ljudske prenapućenosti, prometne ekspanzije, prirodnih katastrofa pa do, nažalost najtežih i bez opravdanja, ratova i terorizama. Potrebno je stoga tu baštinu čuvati i obnavljati. A tko je, ako ne klesari, pozvaniji i kompetentniji sudjelovati u tom plemenitom i potrebnom i, što nije manje važno, profitabilnom poslu?

Međutim, ne možemo za nove generacije samo čuvati baštinu. Potrebno je stvarati nove vrijednosti, nove građevine, nove spomenike i ambijentalne, upotrebne i druge elemente. I opet su tu, uza sve arhitekta, dizajnere, umjetnike, kipare... neizostavni klesari. Naš je zadatak odgajati i obrazovati nove i nove generacije klesara, ali i poticati vezu s arhitektima i graditeljima, umjetnicima i dizajnerima te ih poticati da cijene kamen, da ga se ne boje te da ga rado koriste kao plemeniti prirodni i dugovječni materijal.

Klesarska škola svojevrsna je riznica, trezor u kojem se čuvaju klesarska umijeća, znanja i vještine. Blago od neprocjenjive vrijednosti! Na nama je svima da ga očuvamo, održavamo i oplemenjujemo. Kao što i ono oplemenjuje nas. Zato Klesarska škola mora imati status zaštićenog kulturnog dobra, materijalnog i nematerijalnog. Mislim da neću pogriješiti ako ustvrdim da održivost sveukupne naše graditeljske baštine, svjetski poznate i one pod zaštitom UNESCO-a, počiva na održanju Klesarske škole.

Iako se na otoku ova škola svojom jedinstvenošću uspjela izdici izvan njegovih okvira, zbog svojega je položaja ona i jako krhka te je trebamo svi zajedno čuvati i pomoći joj da se održi. Potrebno je raditi na održavanju i unapređenju kle-

sarskog zanata kroz omogućavanje vertikalne mobilnosti odnosno napredovanja unutar struke. Je li Viša klesarska škola zaista samo utopija? Mnogi se posjetioci naše škole pitaju: „Postoje li neki posebni uvjeti potrebni da bi netko bio primljen u ovakvu školu?“ U njihovom se pitanju krije poimanje Klesarske škole kao svojevrsne Klesarske akademije.

Na nama je da joj taj status i formalno priskrbimo.

Literatura:

Klesarska škola Pučišća, 1909.-2009., Klesarska škola, Pučišća, 2009.

Fotografije – arhiv Klesarske škole

Podaci o EU-projektima škole – arhiv Klesarske škole